

Slovenské geografické názvy v preklade

Stela CSACHOVÁ

Abstract: *The role of English in the 21st century has increased in the recent years more than ever before. Effective mastering of the language, the ability to publish and teach in it is very topical. In order to publish in English it is necessary to adopt basic techniques of general translation and the translation of geographical (topographical) names. Sometimes, the translations of geographical texts include mistakes and are inaccurate. In the paper, we aim to give the introductory to geographical names, map out the ways how geographical names of Slovak localities are translated in geographical texts and then, to discuss the most suitable ways to translate them.*

Key words: *geonymum, topographic names, geographical names, translation*

Úvod

Úspešné profesijné pôsobenie v domácom, ale i medzinárodnom prostredí sa v súčasnosti nezaobíde bez ovládania cudzieho jazyka. V rámci internacionalizácie vedy dominuje anglický jazyk ako spoločný pracovný jazyk vedy a výskumu, konferencií a kongresov, publikačnej činnosti v domácich i zahraničných periodikách, ale aj projektovej administratívy. Tradičné chápanie ovládania jazyka zahŕňa dve receptívne (čítanie – reading a počúvanie – listening) a dve produktívne kompetencie (písanie – writing a hovorenie – speaking). Ako piatu kompetenciu uvádza Wrede (2005) preklad (translation) ako zručnosť nevyhnutnú pre pretransformovanie informácií, myšlienok a pocitov z východiskového jazyka do cieľového, a to s ohľadom na intenciu autora východiskového textu a očakávania adresáta prekladu v cieľovej skupine. Produkcia geografických textov je typická používaním geografických názvov – **geonym**, ktorých preklad v populárno-náučnej, ale aj odbornej literatúre zo slovenského do cudzieho jazyka má výrazné slabiny. Cieľom príspevku je prispieť do diskusie o problematike používania slovenských endonym v cudzojazyčných (konkrétne anglických) textoch a odporúčania pre ich korektný preklad. V príspevku, ktorý je úvodom do riešenej problematiky, predstavíme základný terminologický aparát v oblasti geografického názvoslovia, pokračovaním bude zmapovanie doterajších spôsobov prekladov vybraných geografických názvov v geografickej literatúre a ich kritické zhodnotenie.

Z dostupných zdrojov možno uviesť pomerne málo prameňov pojednávajúcich o načrtnutom probléme. Pracujeme s dokumentmi o štandardizácii geografického názvoslovia vydané Úradom geodézie, kartografie a katastra SR, napr. Koncepcia rozvoja štandardizácie geografického názvoslovia v Slovenskej republike na roky 2006 – 2010. Z lingvistického hľadiska sú nápomocné učebnice prekladu, napr. Hrehovčík (2005) a morfológia anglického jazyka, napr. Collins (2008). V odbornej slovenskej literatúre príbuznej geografii sa možno inšpirovať príručkou odbornej angličtiny pre geofyzikov a geológov (Pašteka, Dugovičová 1998), pre študentov verejnej správy a európskej integrácie (Cihová et al. 2005). V ostatných rokoch bola geografmi vypublikovaná brožúrka Geography of the Slovak Regions (Tolmáči et al. 2007), ako aj krátky geografický slovník pre účastníkov geografickej olympiády (Majerová 2006). Za najaktuálnejší považujeme zborník materiálov zo seminára „Štandardizácia geografického názvoslovia“ (2009), ktorý sa konal v júni 2010 na Úrade geodézie, kartografie a katastra SR.

Geonymá

Geonymá sú špecifickou skupinou geografických názvov, pod ktorými rozumieme vlastné podstatné mená neživých prírodných objektov a javov na Zemi a človekom vytvorené objekty trvalo umiestnené v krajine. Geografické názvoslovie je významnou súčasťou socioekonomických činností ako je cestovný ruch, kartografia, medzinárodný obchod, doprava, telekomunikácie, štatistika, vodné hospodárstvo, životné prostredie, záchranný systém a pod. Pre potreby jednoty v používaní geografického názvoslovia na národnej úrovni dochádza k jeho štandardizácii. Tú má v súčasnosti podľa príslušných zákonných noriem v kompetencii vláda Slovenskej republiky, ktorá určuje a mení názvy obcí, okresov

a krajov, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky a jeho podriadené zložky názvy častí obcí a názvy základných sídelných jednotiek, Úrad geodézie, kartografie a katastra SR názvy ďalších menších sídelných geografických objektov (kopaníc, lazov atď.). Štandardizácia geografického názvoslovia je osobitnou činnosťou Názvoslovnej komisie pri Úrade geodézie, kartografie a katastra SR v Bratislave, ktorá stanovuje štandardizované, resp. oficiálne geografické názvy jednotlivých miestopisných názvov. Zákon NR SR č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii hovorí, že „štandardizované geografické názvy sú záväzné pre vydavateľov kartografických diel, odborných publikácií, na používanie v tlači a iných prostriedkoch masovej komunikácie a v úradnej činnosti orgánov verejnej správy, rovnako to platí pre vydavateľov kartografických diel a odborných publikácií vydávaných v cudzom jazyku a na používanie v tlači a iných prostriedkoch masovej komunikácie šírených v cudzom jazyku“ (§ 18 ods. 7).

Rozlišujeme názvy objektov v oficiálnom jazyku vyskytujúcim sa v oblasti, kde sa objekt nachádza – **endonymá** a názvy objektov používaných v určitom jazyku mimo oblasti, kde je umiestnený tento geografický objekt – **exonymá**. Slovenské endonymá sú teda názvy geografických objektov ležiacich na území SR, ktorých podobu schválila názvoslovná autorita. Cudzojazyčné exonymá sú názvy objektov ležiacich mimo územia SR v cudzom jazyku tak, ako ich schválila zahraničná názvoslovná autorita.

Kačalová (2010) uvádza, že sa do Zásad vlády k zákonu o štátnom jazyku dostala aj jedna konkrétna úloha pre Úrad geodézie, kartografie a katastra SR: „Spôsob používania geografických názvov v inojazyčnej periodickej tlači vydávanej v Slovenskej republike, v inojazyčných neperiodických publikáciách vydávaných v Slovenskej republike a v kartografických dielach vydávaných v Slovenskej republike v cudzích jazykoch určených na vývoz a predaj mimo územia Slovenskej republiky určí Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky v súlade s medzinárodnými zásadami štandardizácie geografických názvov a v zmysle rezolúcií konferencií Organizácie Spojených národov o geografickom názvosloví.“ Jedným zo zámerov Úradu geodézie, kartografie a katastra SR na rok 2010 je vydanie publikácie Zásady na používanie slovenských geografických názvov v cudzojazyčných textoch publikácií vydávaných v Slovenskej republike. Vydanie publikácie rozhodne napomôže verejnosti ku korektnému a jednotnému spôsobu používania slovenských geografických názvov v zahraničných textoch.

Slovenské geonymá v preklade

Pri rešeršovaní rôznorodých populárno-náučnej, ale i odbornej literatúry z oblasti geografie, turistiky, cestovného ruchu možno dospieť k záveru, že preklad slovenských endonym z slovenského jazyka do anglického jazyka má svoje značné slabiny. Nelichotivé konštatovanie je výsledkom veľkej variability prekladov, na ktoré sme narazili. Živelnosť a necitlivosť prekladov je daná postupom prekladateľov, ich neznalosťou ustálených tvarov v konkrétnej problematike. Najvyšší počet prekladov bolo nájdených pri geomorfologickom celku Malé Karpaty a Vysoké Tatry (tabuľka). Adjektívum „malé“ bolo preložené jednak ako „*small, little* alebo *low*“, obdobne substantívum „Karpaty“ malo mnoho variantov. Pri endonyme Vysoké Tatry bolo problémom ujednotenia sa na pojme pohorie, či už „*hills, mountain range, mountains* alebo *Tatras*“. Uvedené dva príklady dokumentujú, že zoznam variantov je bohatý a spôsoby prekladov sú mnohoraké. Je preto na mieste konštatovať nespokojnosť a pokúsiť sa načrieť do problematiky slovenského názvoslovia uvádzaného v cudzojazyčných textoch. Keďže na Slovensku dosiaľ nie je konvenčne stanovený spôsob prekladu takýchto geoným, prijatie určitej miery dohody v zmysle jednoduchých jednotných pravidiel prekladu slovenských endonym do inojazyčných textov by bolo významným prínosom.

Záver

Cieľom úvodného príspevku do riešenia náročnej problematiky bolo poukázať na problém nejednotného používania slovenských geoným, ktoré vznikajú pri necitlivom preklade do cudzieho jazyka. Súhlasíme s Fičorom (2010, in Štandardizácia... 2010), že je najvyšší čas naštartovať proces systematickej eliminácie cudzojazyčných variantov, ktoré sú v populárno-náučnej literatúre, odbornej literatúre a akademických textoch nežiaducim javom. V blízkej budúcnosti je naším úsilím spracovať príručku, ktorá svojim používateľom pomôže pri prekladoch slovenských geoným v anglicky písaných textoch. Nami navrhnuté pravidlá prekladu slovenských endonym budú porovnané a prehodnotené so zásadami, ktoré boli ohlásené Úradom geodézie, kartografie a katastra SR v najbližších mesiacoch.

Tab. Anglické varianty vybraných geomorfologických jednotiek SR

Malé Karpaty (podľa Fičora (2010), doplnené autorkou)	Vysoké Tatry (zozbierané autorkou)
Malé Karpaty (the „Little Carpathians)	the Tatras
the Small Carpathians	the Vysoké and Nízke Tatry Mountains
Malé Karpaty Mountains	Vysoké Tatry Mts.
the Small Carpathian Mountains	the Tatra Mountains
the mountain range Malé Karpaty	the High Tatras
Small-Carpathian	High Tatra Mountains
the Little Carpathians	High Tatras MOuntains
the Low Carpathian Moutains	High Tatras Range
the Little Carpathian mountains	
the Malé Karpaty – the Little Carpathians	
Malé Karpaty Mts. (Little Carpathians)	
the Malé Karpaty (Little Carpathians)	

Literatúra

- CIHOVÁ, J. a kol., 2005: *English for Students of Public Administration, Regional Development, European Integration*. Bratislava: Geografika. ISBN 80-969338-2-5.
- COLLINS, T., 2008: *Correct your English Errors*. MC Graw Hill. ISBN 978-0-07-147050-6
- DUGOVIČOVÁ, Š., CIHOVÁ, J., OSTROŽLÍKOVÁ-WATERS, I.: *Angličtina pre geológov a geografov*, 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 62 s.
- GERCSÁK, G.: *Hungarian Geographical Names in English Language Publications*. Dostupné na internete <http://azarus.elte.hu/hun/digkonyv/sc/sc12/15gg.pdf> (November 2009)
- HREHOVČÍK, T., SHEVEL, A., 2009: New concepts and tendencies in foreign language teaching and learning. Prešovská univerzita v Prešove, 150 s., ISBN 978-80-555-0085-0
- KAČALOVÁ, E.: *Používanie geografických názvov z pohľadu zákona o štátnom jazyku*, referát prednesený 17. júna 2010 na seminári o štandardizácii geografického názvoslovia
- MAJEROVÁ, Z., 2006: *Geografický slovník pre riešiteľov Geografickej olympiády*. Bratislava: Iuventa, 56 s. ISBN 80-8072-057-6
- PAŠTEKA, V., DUGOVIČOVÁ, Š., 1998: *Príručka odbornej angličtiny pre geofyzikov a geológov*. Bratislava: Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského, 133 s., ISBN 80-233-1276-2
- TOLMÁČI, L., LAUKO, V., GURŇÁK, D., MAJEROVÁ, Z., 2007: *Geography of selected Slovak regions*, 1. vyd., Bratislava: Iuventa, 61 s., ISBN 978-80-8072-064-3
- Štandardizácia geografického názvoslovia, Úrad geodézie, kartografie a katastra SR.
- WREDE, O., 2005: *Preklad a jeho postavenie v kontexte vzdelávania odborného cudzojazyčného vzdelávania*. Dostupné na www.fem.uniag.sk/uveu2005/zbornik/zbornik/sekcia.../wrede.pdf (December 2009)

Tento príspevok je výstupom grantu VVGS PF 38/2010/G Príprava príručky odbornej angličtiny pre geografov (s dôrazom na preklad slovenských geografických názvov).

Slovak Geographical Names in Translation

Stela CSACHOVÁ

Summary: *The paper discusses the issues of correct translation of geographical names from the Slovak language to the English language. The terminology of geography in terms of exonyms and endonyms, the basic principles approved in laws the cartographic works are bound to in Slovakia are introduced. The paper examines the varieties of particular geographical unit translation that were found in wide popular and professional geographical literature.*

Adresa autora:

RNDr. Stela Csachová, PhD.

Ústav geografie, Prírodovedecká fakulta, Univerzita P. J. Šafárika

Jesenná 5, 040 01 Košice

stela.csachova@upjs.sk